

X. ELMÉLKEDÉSEK A JÖVŐBŐL.

A nagy küzdelem még nincs befejezve, még egy ideig harcolnunk kell az óhajtott békeért. Nem szabad panaszkodnunk a háború hosszúsága miatt, bármily fájdalmasak az áldozatok; nem mi kezdtük, nem mi akartuk a háborút, ellenségeink reánk kényszerítették. Ha ők győznek, nemzetünket nagy katasztrófa érné; nem volna remény arra, hogy egyhamar helyreállíthatnók a régi magyar területet és hogy újra felépíthetnők romjaiból a nemzeti életet. Gondoljunk erre mindig, amíg a küzdelem meg nem szűnik.

Istennek hála, most már alapos az a remény, hogy szerencsésen fog végződni a háború. Mindamellert bizonyos aggodalommal kell a jövőbe tekintenünk. Nemzetünk számban és vagyonban megfogyatkozva kerül ki majd a küzdelemből. Nehéz lesz fentartanunk és fejleszteniünk a számbeli és erkölcsi elsőbbséget a magyar királyság sokféle ajkú lakosai között.

Számítva a különböző nehézségekre és bajokra, arra kell törekednünk, hogy viseletünk érettségével, életmódunk berendezésével megedződünk a jövő helyzet veszélyeinek kikerülésére. Ezentúl löbbit és alaposabban kell foglalkoznunk a külpolitikával, mint eddig tettük. Eddig úgy viseltük magunkat, mintha egy boldog szigeten élénk, melyet sehonnan sem fenyeget a zivatar. Most a háború villámai megvilágították helyzetünket. Éhes és vad indulatú ellenségek szomszédságában élünk s ha sikerül is most egy időre elcsendesítenünk az ádáz szennvedélyt, mely életünkre tört, ne higgyük, hogy az fel nem éled. Támaszkodnunk kell tehát jónak és rossznak szövetségeseinkre.

Szövetségeseink nélkül a XX. században nagy nemzetek sem fejthetik ki erejüket, kis nemzetek pedig életüket kockáztatják, ha elszigeteltségre törekszenek. Az elszigeteltség csak akkor volna szerencsés állapot, ha biztosítana bennünket minden támadás ellen. De a magyar föld, amióta történetét ismerjük, mindig a hadak országútja volt. A XV. század óta a keresztyénség bástyájának nevezték Magyarországot, noha már régebben is hullámtörő gátja volt a nyugoti művelt-

ség ellen intézett barbár támadásoknak. Alig múlt el a török veszély, már is egy új hatalom erősödött meg északkeleten s e hatalomnak terjeszkedő vágya azóta folyvást fenyegeti hazánk területi épségét. Már a XVIn. század elején is beszéltek arról Európában, hogy az orosz cár könnyen elfoglalhatná Konstantinápolyt, a hanyatló török birodalom fővárosát. Már akkor if? emlegették, hogy a török birodalom keresztyén alattvalóinak nagy tömege útját egyenleti majd a cár hódító csapatainak. II. Rákóczi Ferenc is felhívta e veszélyre a szultán figyelmét. És ugyanekkor a magyarországi szerbek is a homályból kiemelkedő nagy birodalom felé fordultak. Egy Bozics nevű szerb már 1704-ben kérte Nagy Pétert a Magyarországon élő szerbek nevében, hogy tegye őket alattvalóivá; ők sokan vannak s Rákóczit nem akarják követni, csak a cárbán bíznak s ha nem segít rajtuk, elpusztulnak. Ellenben II. Rákóczi Ferenc jól ismervén a cár befolyását a magyarországi szerbekre, szerette volna reábirni a cárt, hogy nyerje meg őket a magyar szabadságharc ügyének. Az orosz birodalom felől fenyegető veszély azóta is folyvást foglalkoztatta a magyar hazafiakat. A múlt század harmincas éveiben egy vármegyei felterjesztés ezt írta: «Az orosz birodalom mintegy karjaival átfogván az osztrák területeket, kelet és nyugat felé folytonosan terjeszkedvén a jövőben a magyar nemzet fennmaradását veszélyezteti.» Elég régen ismerjük az orosz politikának azt a jelszavát, hogy az út Konstantinápoly felé Bécsen át vezet. Voltak ugyan jámbor lelkek nálunk, akik azt hitték, hogy megelőzhetjük az orosz veszélyt, ha mi is a németellenes világszövetséghez csatlakozunk. De a jámbor óhajok nem változtathatják meg a földrajzi helyzetet. Béctől Konstantinápolyig az út Magyarországon át vezet, erre felé keresik az utat a kozákok már 1914 óta s ha megtalálhatnák, a szlávoktól körülfogott magyarság csak az öngyilkosság vagy a halálos harc közt választhatna. Eszerint a semlegesség, vagy a szövetségek megváltoztatása a biztos romlásba sodort volna bennünket. És ha a jövőbe tekintünk, ne higyjük, hogy e tekintetben új fordulat elé állíthatnánk a viszonyok. Bárminő eshetőségekre gondolunk, arról ne álmodjunk, hogy a cári politika lemond majd százados konstantinápolyi terveiről. És amíg politikájának ez iránya fennmarad, a mi létünket veszéllyel fenyegeti az orosz terjeszkedés korlátlan vágya és menedéket csak azoknak szövetségében találhatunk, akik annak a vágynak korlátokat akarnak szabni. Sokáig, igen sokáig igaz marad tehát az a mondás, melyet I. Leopold egy 1678-iki miniszteri konferenciájának jegyzőkönyvében olvastunk: *Germani sine Hungaris et Hungari sine Germanis vivere non possunt.* (A németek a magyarok nélkül, a magyarok a németek nélkül meg nem élhetnek.) Pedig ezt akkor mondotta a bécsi udvar egy minisztere, amikor németek és magyarok közt a félreértések jog-

talán kivégzéseknek és kegyetlen harcoknak voltak okozói. Miért ne volna tehát e miniszteri mondás érvényes most és a következő évtizedek hosszú során át, mikor az a gyászos félreértés már úgy is eloszlott jóval a mai világháború előtt?!

Maradnunk kell tehát amellett, hogy a mi szövetségünk most és a jövőben – ameddig emberi szem láthat – nem lehet más, mint Ausztria és vele együtt a Németbirodalom. Csakis velők és általuk szerezhethünk új szövetségeket és tarthatjuk meg azokat, akik e világháborúban mellénk álltak. Ausztriával összeköt bennünket a pragmatika szankció, továbbá az ezen alapuló 1867-iki kiegyezés, Németországgal pedig az a szerződés, melyet gróf Andrassy Gyula és Bismarck kötöttek. Ragaszkodnunk kell mindahhoz, amit a nevezett szerződések tartalmainak, mert ezek biztosítják helyzetünket európai ellenségeinkkel szemben és ezek gyarapítják erőnket az esetleges nemzetiségi izgatások ellen is. E ragaszkodásnak őszintének, mélynek kell lennie, mert ezt hazafiságunk kívánja tőlünk és nem valamely idegen hatalom parancsszava. Ha néha vannak s még lehetnek súrlódásaink az ausztriai kormánnyal a kiegyezés végrehajtása ügyében, ne tárgyaljuk ez ellentéteket elkeseredéssel, mert a szenvedélyesség elrontja a jó barátságot, melyre mind a két félnek szüksége van.

Hisszük, hogy a világháború tanulságai következtében Ausztria is igazságosabb lesz irántunk, de nekünk is meg kell értenünk az ausztriai kormány helyzetét és a magunk részéről támogatnunk kell oly törekvéseket, melyek a kettős monarchiának javára válnak s ezáltal rajtunk is segítenek. Itt főleg a hadseregre gondolunk. Mert a közös hadsereg nem Ausztria hadserege csupán, hanem a mi hadseregünk is. Amit érte áldozunk, azt a magunk jövőjének biztosítására áldozzuk. Ha ez a hadsereg erős lesz és félelmetes, ellenségeink nem mernek majd megtámadni s ha mégis támadnak, leveretésükre kevesebb magyar vért kell majd áldoznunk. Ne felejtjük el soha, hogy a magyar terület védelmében a birodalmi németek és az osztrák németek vére is ömlött, valamint Ausztria sem felejtheti el a területéért ontott magyar vért. A mi jóindulatunk megtermi a kívánatos eredményt odaát is, megerősíti majd a németek helyzetét az ausztriai császárságban és az udvart egyre hajlandóbbá fogja tenni a nemzeti vágyak kielégítésére a hadsereg szervezetében, amennyire a pragmatika szankció által is követelt kölcsönös védelem érdekei azt megengedik. Ily módon a 48-as párt kívánságai kielégítenének, mert hiszen a 48-as törvények is a pragmatika szankción alapulnak. A 48-as és 67-es törvények közt csupán az a különbség, hogy 1848-ban elismerték a közös ügyeket, de nem szabályozták azokat, ellenben az 1867-iki kiegyezés szabatosan elintézte a közös ügyek tárgyalásának módját.

Remélhető, hogy a világháború tanulságai alapján a pártélet nálunk átalakul s hogy nem a közjogi ellentét, hanem a belső ügyek elintézésének módja lesz az új pártok csoportosulásának az alapja. Bárhogy alakuljanak a pártok, vigyáznunk kell arra, hogy többet foglalkozzunk a belső megerősödésünket elősegítő problémákkal, mint a hogy eddig tettük. Erősítsük szellemi és anyagi kultúránkat. Ha átérzzük e törekvés fontosságát, biztosítottuk jövődönket s elhárítottuk a veszélyt, mely netalán a nemzetiségek számának s erejének növekedése miatt fenyeget. Ne nézzük a magyar szellemi művelődést fényűzésnek. Ez a mi mindennapi kenyerünk, mely nélkül el kell sorvadnunk. A mi napi- és hetilapjaink jó része nem szereti a tudományos irodalmat. Egyszerűen elhallgatja azt, vagy éppen ellenségesen viselkedik tudományos ós irodalmi intézeteinkkel szemben. Bégen ez máskép volt. Még két, vagy három évtizeddel ezelőtt a vezető hírlapok tárgyilagosan bírálták s tisztelettel ismertették tudományos irodalmunkat vagy tudományos és irodalmi intézeteink munkásságát nem az írók vagy a tudósok kedvéért, akik a maguk hivatásának nehéz körülmények közt is örömmel élnek, hanem mivel ezáltal a magyar műveltségnek általuk nagyra becsült ügyét szolgálni kötelességüknek tartották. A közönségnek módjában volna kényszeríteni a hírlapokat most is kötelességük teljesítésére. Bizonyos hírlapok hatásának kell tulajdonítanunk azt, hogy szellemi műveltségünk terén nagy a tájékozatlanság, mohón keressük az újat és divatot, ellenben megvetjük azt, ami értékes és egyszerű. Elszakadunk így a nemzet becses hagyományaitól és nyugtalanul törekszünk elsajátítani az idegentől azt, amit eltanulni nem érdemes, sőt egyenesen káros is. A kritikátlan nemzeti hiúsággal és szónoki frázisokban bővelkedő önteltséggel szemben ellenhatásul bizonyos nemzetköziség fejlődött ki a világháború előtt irodalmunkban, mely tetszelgett a modor idegenszerűségében, a hagyományok lenézésében, vagy éppen kigúnyolásában.

A világháború ebből az irányból bizonyára kigyógyítja majd az írókat és a közönséget egyaránt. Különös is volna, ha akkor, midőn az egész világon a nemzeti érzés oly végletes erővel és oly kizárólagos szenvedéllyel nyilvánul, épp a magyar, a nemzetek közt nem a legnagyobb és nem a legerősebb, gyöngíténé ellenálló erejét a nemzetköziség terjesztésével. Az önbírálattól nem szabad elszoknunk, de el kell találnunk azt a hangot, mely egyaránt távol esik a hetykeségtől és az idegennek méltatlan bálványozásától.

A világháború megtanít majd arra is, hogy ne idegenkedjünk a német műveltségtől. Igyekezzünk behatolni annak mélységeibe anélkül, hogy nemzeti nyelvünk tisztaságát megrontanók és anélkül, hogy a nemzeti érzés erejét gyengíténők. Ez nehéz munka, de sokkal áldásos-

sabb, mint a gallomania, vagy az anglomania. A német műveltségnek alapos ismerete mintegy magában foglalja a többi nagy nemzet műveltsége lényegének megbecsülését is.

Ha szellemi művelődésünket fokozzuk, biztos alapot vetettünk anyagi föllendülésünknek is. A lelkileg művelt ember nem imádja a pénzt, de meg tudja becsülni annak értékét s ép úgy irtózik a becstelen kapzsiságtól, mint a tékozlástól. Meg kell tanítani nemzetünket arra, hogy vigyázzon apai örökségére és igyekezzék azt gyarapítani is becsületes munkával. Az a magyar, aki családjáról gondoskodik gazdaságának rendben tartásával, nemcsak a maga életét szépíti, hanem nagyobb szolgálatot tesz hazájának, mint a lehangzatosabb nemzeti frázisokban bővelkedő szónok. Igyekezzünk gyermekeinket úgy nevelni, hogy megélhessenek képeségök szériát iparos, vagy gazdasági, vagy kereskedelmi munkájuk után, ha nem éreznek ellenállhatatlan belső vágyat a tudományos foglalkozásra. A tehetségteleneknek a gimnáziumi és egyetemi pályákra tódulása, abban a reményben, hogy a protekció segíti majd a diplomás hazafit a jó hivatalokra, egyik rákfenéje a mi társadalmi életünknek.

Tisztítsuk meg közéletünket a felekezeti, a személyes és az osztálygyűlölködés rút salakjától. Ez a gyűlölködés legjobb erőnkét emészti fel és megakadályozza annak a közszellemnek fejlődését, mely megbecsüli az igazi értéket s a nemzet javait nézi mindenben. Szeressük és tiszteljük a magyar népet, mert az ő jó tulajdonságainak kifejlesztésétől várhatjuk nemzeti társadalmunk megújulását. Ne nehezítsük megélhetését, ne kényszerítsük a kivándorlásra, jutalmazzuk meg azért, hogy földünket míveli verejtékével és vérét ontja értünk. A történeti múltban gyökerező osztályok is megérdemlik tiszteletünket, de követeljük meg tőlük, hogy belső nemességgel s igazán értékes munkával fizessenek a köztiszteletért. Ne taszítsuk el magunktól a hozzánk csatlakozó új osztályokat sem, akár felekezeti, akár nemzetiségi okokból. Mert nemzetünknek szüksége van a számbeli gyarapodásra. De e gyarapodásnak is csak akkor van haszna, ha valódi értékeket nyerünk a jövevényekben és ne csábíttassuk el magunkat ügyes kalandorok mesterkedése! által.

Ha szellemi és anyagi műveltségünket gyarapítottuk, nem kell félnünk a jövődő viharoktól. Európa állapota sokáig nyugtalan lesz a nagy háború után is, résen kell állanunk, dolgoznunk kell minden erőnk megfeszítésével, hogy megvédjük nemzeti életünket a békében és a háborúban.

Angyal Dávid.